

Глава 1

Коли гравікомпенсатори перейшли до тихого бурчання, Хет зрозумів, що можна розплющити очі. Він ненавидів цей момент наближення до планети. До будь-якої. Із крихітної дірочки в речовині космосу міжзоряний об'єкт умить перетворювався на гігантський валун, що падав на тебе і тиснув, тиснув, тиснув, поки пілот не переходив на ручний режим.

На корабель КШД він влаштувався пів року тому. І хоча залізній бандурині скоро мало б виповнитися чверть століття, у ній не було оглядового екрана, та й простору під час переміщення вона заковтувала втричі більше, ніж сучасні апарати. Усі колишні однокурсники Хета нестримно заздрили: на «Клізмі» літав сам Гротан – легенда галактики, який понад сто років провів у кріслі думкохірурга. Ну і що, що він давно не оперував? Його досвід, поради, авторитет робили власне присутність поруч найкращою «школою» для лікаря-початківця. Усе життя Гротан оперував інорасців. Ніхто не знав, чому він не береться за пацієнтів, які належать до роду людського, але тисячі інопланетян дякували долі за таку його дивину. Гротан рятував життя.

Тридцять років тому під час чергової операції пацієнт – карликовий ирх із сузір'я Кішки – раптово відновив управління свідомістю й запустив

у підключений мозок хірурга жалячі клітини. Ментальне «промивання» зробили практично миттєво, але Гротан заявив, що тепер не може бути впевненим у власному розумі, а значить, операціям – кінець. І хоча всі його колеги стверджували, що нічого страшного не сталося, Гротан зробив вибір на користь кар'єри проти потенційної можливості комусь нашкодити.

Корабель, на якому вони летіли, – медична «Клізма» – належав йому. Він ніколи цього не афішував, купував «швидку допомогу» «через чужі руки», капітана наймав через Агентство, сам «улаштувався» на посаду фельдшера. Але між зірками занадто багато порожнечі, яку заповнюють плітками. Тож усі все знали, але мовчали – поважали бажання хірурга «покритися таємницею».

* * *

Гротан увійшов у роздягальню різко, на ходу стягуючи одяг. На кораблі стояла застаріла установка КІ-контролю. Усі, хто виходив зі шлюзу, знали хитрий спосіб, як її обдурити, не проводячи замірів, але шкодували тридцять секунд часу. Та Гротан завжди чекав умовного дзвінка – чисто – і лише потім переступав у тамбур. Мало того, він був другим на кораблі, хто завжди виконував повне переодягання між шлюзовими. Першим був капітан. Техніка очищення давно змінилася: тепер частинки з планети, що залишилися на одязі, не становили жодної небезпеки, але «старпери» продовжували виконувати

давно скасовані правила ТБ. Це розважало, але й викликало повагу.

Зморшкуватий, як вулканічна лава, у вільний, розслаблений час Гротан безперестанку кутив, злісно жартував і мружився. Зараз же він був зібраний і різкий.

– Гротане, скажіть...

– Так?!

– Чому ви погодилися?! Був же екіпаж ближче до виклику.

– Це катаріанська планета, – хірург замовк, немов сказаного було цілком достатньо, щоб здогадатися про інше. Хет подумав, чи варто показувати, що він тупіший, ніж про нього думають, і не витримав.

– І що?

Лікар глянув на нього здивовано, але зглянувся.

– Ви не чули?! Пацієнт – нечич! Переодягайтеся, не стійте!

– А-а-а-а-а-а! – з розумінням протягнув Хет. Хоча, звісно ж, нічого не зрозумів. Гротан кинув глузливий погляд, але тиші не порушив.

Уже в катері Хет вивів на шолом пошук і надіслав запит «нечич».

– Іноземна розумна раса, кремнійорганічна життєва форма. Самотрансформовані на клітинному рівні істоти. Розміщення: планета Неч (ZX8512), сузір'я Дорадо, – пропливло перед очима. Не надто багато. Зрозуміліше не стало. Хет здивовано знизав плечима.

Мабуть, Гротан помітив рух, як і опущені окуляри шолома, бо раптово заговорив.

– Не чули раніше, так, колего?!

Колишній студент потупив погляд і винувато усміхнувся.

– Нечичів виявили понад сто п'ятдесят років тому. Їх навіть не одразу розпізнали як розумних істот. Це такі собі мислячі біороботи, біологічні «комп'ютери», які можуть трансформуватися в будь-яку форму, оскільки здатні «програмувати» себе на рівні клітини, тобто буквально кожній клітині присвоювати будь-яку функцію. Потрібне око – клітина або група клітин – бачить, потрібне тактильне відчуття – клітина відчуває дотик. Вони досить оперативно метаморфують залежно від поставлених завдань.

– Так, такого цікаво було б полікувати.

– Не в цьому річ. Я був на Нечі у 82-му. Тоді вони були цілком доброзичливі. Щоб не лякати людей, під час спілкування навіть приймали звичну нам форму двоногих прямоходячих. Але в дев'яностих мешканці планети без пояснення причин закрили свій світ для будь-яких відвідувань. Стали глушити всю електроніку. Відтоді вже понад століття з ними підтримують тільки інформаційний зв'язок. А вже про нечичів, які покинули свою планету, я взагалі чую вперше.

* * *

– Чому не провели діагностики?

– Я вам не електрик!

– А це вам і не тостер. Це мисляча самостійна істота!

– Ага! Тільки вона б'ється струмом і іскрить!

Катаріанський лікар розмахував одразу всіма руками й багато метушився. Схоже, так він виправдовував свою попередню бездіяльність – викликав допомогу й досить.

– Гаразд, де він?!

– А ось, за ширмою. Скажіть «спасибі», що я взагалі зрозумів, що це не купа недоїдків, а представник іншої раси. Люблю, знаєте, картинки й пізнавальні передачі дивитися. А так... Ось він, забирайте...

Те, що лежало на каталці, мислячою істотою назвати було складно. Мішанина з елементів різних відтінків, що пузиряться, здригаються, ворухаться. Якби не ритмічність руху, то справді здогадатися, що це – живе, було б непросто.

– Забираємо...

* * *

– Функції на генерацію електрики активні, знайди в механіка метра півтора дроту, треба його заземлити. Стоп. Ні, це зробить Акнеметра. Так, Акно? Ти запускай Ендешку! – хірург завмер, зігнувшись із лінзою над напівживим нечичем, і нерухомість пози лікаря різко контрастувала з чіткістю й різкістю відданих розпоряджень.

– НД-2? Лікарю, ви будете оперувати?

– Я що, сказав ахмандською? Так, буду! Мислешолом на півпотужності! – і собі напівпоше-

пки: «Спочатку його полоскочемо. Ну, що там? Земля є? Поїхали...».

Крісло «прийняло» Гротана, немов і не стояло багато років без діла. Усі системи з першого разу пройшли діагностику, думкохірург натягнув шолом і завмер, ледь помітно ворущачи пальцями.

– Бачиш синюватий вузол на пів першої?! Доторкнися до нього стилусом. Немає реакції. М-м-м-м, на шість п'ятнадцять пульсує пучок, бачиш? Доторкнися! Нумо, ще раз?! Ні, мало. Мені потрібен вузол зі зворотним зв'язком. На долоню лівіше – жовтий горбок. Подай на стилус два вольти. Є! Я входжу.

Гротан завмер. Дрібно тремтіли кінчики пальців. Через деякий час прочинився рот і на губі виступили крапельки поту. Що б він там не робив, на нечичі це ніяк не позначалося – та сама субстанція, що ритмічно ворущиться.

– Сучий син! – Гротан різко зняв шолом і похитав головою.

– Що?! Що він зробив?!

Напівмертвий нечич не здавався небезпечним, але хто їх, іномірців, розбере...

– Він його просто викинув на дорозі!

– Кого він викинув? – Хет, побоюючись, покосився на представника іноземної раси, який розтікся по кушетці.

– Та не нечич, – Гротан перехопив погляд. – Пілот у жовтій уніформі. Я зняв останні спогади пацієнта. Далі поки що не пробився. Зараз скину образ на монітор. Відправ його катаріанським копам – нехай шукають. Мені потрібно покурити...

– Коли я був на Нечі, мене вразила одна їхня властивість: не дратуватися, якщо щось не виходить. Вони просто повторювали дію знову і знову. Знаєш, як павук просто плете заново своє павутиння, якщо хтось розірвав попереднє. Від павутини залежить його життя, у павука немає вибору: плести чи не плести. І він просто плете, – хірург сидів, весь оповитий клубами пари, і розповідав неголосно, немов самому собі. – У нечичів таке ставлення було до будь-якої справи. Вони робили її, немов від цього залежало їхнє життя. Я тоді ще не розумів, що...

– Лікарю, надійшла відповідь, – у курилку вбігла Акнеметра – і Гротан одразу «деактивував» цигарку.

– Знайшли?!

– Так, він – місцевий!

* * *

На голопроекції в рубці стояв молоденький поліцейський. Камери у відділку були встановлені на стелі, тож розмовляти доводилося з тен-таклями на потилиці катаріанця.

– Виявили в базі. Це – Ясик Гоб, місцевий торговець. Є адреса. Судячи з чіпа, він – удома. Можемо заарештувати його. Із чим пов'язаний запит?

Гротан на мить задумався.

– А ви могли б нас просто з'єднати, але змусити його відповідати на мої запитання?

– Безумовно!

Поліцейський перейшов у площину, почулися уривчасті звуки місцевої говірки. Судячи з великої кількості «х» і «ч», коп погрожував і лаявся. Через кілька миттєвостей посеред залу спливла проекція присадкуватого катаріанця в літах.

– Ви розумієте, що це щонайменше – ненадання допомоги, а щонайбільше – замах на вбивство? – Гротан почав без привітання, зло, різко. Ясик Гоб, схоже, очманів від такого натиску.

– Якого вбивства?

– Ви викинули його з катера просто біля дороги!

– Біля дороги? Кого?!

– Не відпирайтеся! Нечича! Він – у нас!

– Якого ще...

– Хете, покажи!

Катаріанець кілька секунд удивлявся в того, який лежав на столі.

– Нічого не розумію! Ну так, тиждень тому я викинув свого робота. Тому що він зламався. Ну так, біля дороги. Тому що за утилізацію техніки на цій планеті платити занадто дорого. Невеликий злочин, відбудуся штрафом. До чого тут убивство?

– Угу... Ставлю вас до відома: нечич, якого ви називаєте «роботом», – розумна істота, яка підпадає під захист Закону «NS-12». Тепер перегляньте свої дії у світлі нових знань...

Ясик Гоб відверто зніяковів.

– Детально відповідати на запитання – у Ваших інтересах. Тим паче, що ця розмова – записується. Так, офіцере?

– Так точно!

– Отже, з якого часу у Вас цей нечич?

– Із вісімдесят шостого... ні, з вісімдесят сьомого року минулого століття.

На цих словах Гротан закрив обличчя руками.

– Ми тоді оплатили купівлю своєї першої ділянки, тому нам потрібен був помічник. А тут з'явився пілот і запропонував на вибір кілька роботів.

– На вибір?

– Ну так, у нього човник до верху був заповнений комірками.

– Комірками?! Жовтого кольору?

– По-моєму, так...

– О Боже! Вони були ще дітьми! Цілий човник! Дякую! Офіцере, він – Ваш.

* * *

– Тепер Ви розумієте, чому нечичі закрили свою планету?! – Гротан сам готував нечича до чергового сеансу, під час цього невпинно тараторячи. – Це називається «піратство» і «работоргівля». Хтось викрадав їхніх немовлят! Немовлята не встигали визначитися з функцією, розумієте?

– М-м-м-м, якщо чесно, ні!

– З людської точки зору, нечичі – практично безсмертні. У цієї раси є вірування, згідно з яким неміч приходить до того, хто не доробляє своєї справи або робить не свою. І, схоже, це вірування має під собою основу. Нечич знає: потрібно робити те, що йому подобається найбільше, але це має приносити користь усьому суспільству, – хірург закінчив «обробку» істоти.

– Контакти сюди, сюди й сюди! Тобто в нечичів поки робиш, що повинен, – ти здоровий, сповнений сил, безсмертний. Коли робиш не своє, ти, як і раніше, безсмертний, але тільки вже немічний і хворий. А кому ж такого захочеться? Я думаю, хитрість у тому, що вони – «заточені» під функцію. Як кожна їхня клітина може зусиллям волі господаря програмуватися під виконання потрібного завдання, так і нечичі...

– Одна справа – на все життя?

– До певного віку нечич розвивається, невпинно освоюючи всі можливі функції, експериментуючи, змішуючи, придумуючи нові... Такий різновид творчості... Дитинство. Але в якийсь момент часу кожен визначає для себе, чим він хоче займатися, і починає виконувати цю функцію. Поки він її виконує, він невразливий для вірусів, ушкоджень, організм сам виробляє все, що потрібно, сам дорощує нові клітини. Поки нечич робить свою справу – він вічно «молодий», коли починає робити не своє або ухиляється від обов'язків, він «старіє», у ньому з'являються баги. Зовні це виражалось тільки у втраті яскравості фарб: вони якось тьмяніли. Але зараз ми бачимо, що буде, якщо в нечича немає власної функції понад століття. Якщо йому її визначає хтось інший. Нечич помирає.

Гротан сів у крісло й насунув мислешолом.

– Зате тепер я знаю, як до нього пробитися. Я знайду контакт! Я допоможу йому обрати свою справу – і він знову поверне молодість. Готові, колего?

Глава 2

– Ти серйозно?! Це те, що я думаю? – Гротан підвівся з крісла, а товстун посміхнувся й потряс залізною банкою в повітрі. У банці щось глухо зашелестіло...

Товстуна звали Абуль Рашид. Годину тому він вийшов на «Клізму» за позивним, відмовився чекати на безпечну посадку на Пентасі, де екіпаж планував затаритися необхідним, виринув із підпростору в межах видимості, а потім по-старому, вручну пристикувався до корабля.

З того, як Гротан і Абуль обіймалися й плескали один одного по плечах, Хет здогадався про їхнє дуже давнє знайомство, а потім побачив однакові лазерні наколки у вигляді якоїсь колючої істоти між великим і вказівним пальцями в обох. Цікавість ще не встигла наповнити його настільки, щоб із рота виплеснулося запитання, коли Гротан обернувся з палаючими очима і відрекомендував гостя.

– Це Абуль Рашид – псих і геніальний біолог. Ми вчилися на одному потоці. А потім ще... утім, неважливо... Абу, знайомся, це Хет – мій стажист. Судячи з нахабства, є шанс, що стане хірургом...

Поки колишні однокурсники продовжували штовхати і штовхати один одного, Хет зісканував тату й попросив схожі зображення.

Судячи з результатів, істоту з татуювання звали хеджехогом. Хет зробив закладку й пере-